

Een goed huis voor iedereen?

Deel 2: Onderzoek naar kwaliteit/
verduurzaming woningen

Rekenkamercommissie Dordrecht



Rekenkamercommissie

DORDRECHT



Een goed huis voor iedereen?

**Rekenkamercommissie
Dordrecht**

Colofon

Rekenkamercommissie Dordrecht:

Steven Oostlander (voorzitter)

William van Deursen

Femke Sijbrandi

Secretariaat RKC

Postbus 8, 3300 AA Dordrecht

rekenkamercommissie@dordrecht.nl

dordrecht.nl/rekenkamercommissie

Twitter [@RKCDordrecht](https://twitter.com/RKCDordrecht)

Facebook www.facebook.com/rekenkamercommissiedordrecht

Mara Damen | Secretaris

Tel: 078 7704984

E-mail: m.damen@dordrecht.nl

Sylvia Khadjé | Bestuursassistent

Tel: 078 7704998

E-mail: s.khadje@dordrecht.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd door:



Auteurs Wilma Bakker, Anna Vrieler & Nelleke van Egmond

Opdrachtgever Rekenkamercommissie Dordrecht

Publicatiedatum 22 november 2022

Inhoudsopgave

DEEL I Conclusies en aanbevelingen en reactie college 5

1. Onderzoeksverantwoording 8

- 1.1 Aanleiding 8
- 1.2 Doelstelling, afbakening en vraagstelling 8
- 1.3 Onderzoeksmethode 9
- 1.4 Leeswijzer 10

2. Conclusies 10

- 2.1 Conclusie: bestaand beleid en afspraken 10
- 2.2 Conclusie: uitvoering en voortgang 11
- 2.3 Conclusie: rol van de raad 12

3. Aanbevelingen 12

DEEL II: Onderzoeksbevindingen 15

4. Context verduurzaming woningen 16

- 4.1 Verduurzaming van woningen in de gemeente Dordrecht 16
- 4.2 Wie loopt voorop? 18

5. Regionaal en lokaal beleid 18

- 5.1 Regio Drechtsteden 20
- 5.2 Energieregio Drechtsteden 21
- 5.3 Dordtse visie, doelen en ambities 22
- 5.4 Aansluiting Dordts beleid bij landelijke en regionale richtlijnen 26
- 5.5 Rol van de raad 28

6. Uitvoering 29

- 6.1 Instrumenten 29
- 6.2 Ervaring bewoners 31
- 6.3 Monitoring en evaluatie 32
- 6.4 Rol van de raad 34

7. Richting de toekomst 34

- 7.1 Politiek akkoord 2022 - 2026 Samen bouwen aan een sterk en groen Dordrecht 34
- 7.2 Nieuwe landelijke kaders, doelstellingen en instrumentarium 35

- Bijlage A Normenkader 36
- Bijlage B Lijst met geïnterviewden 37
- Bijlage C Resultaten Enquête Bewonersconsultatie 38

DEEL I:

Conclusies en aanbevelingen en reactie college

(Bestuurlijke nota)



Retouradres: Postbus 8 3300 AA DORDRECHT

Aan

de voorzitter van de Rekenkamercommissie
de heer S.J. Oostlander
Postbus 8
3300 AA DORDRECHT

Gemeente Dordrecht

Spuiboulevard 300
3311 GR DORDRECHT

T 14078
www.dordrecht.nl

Contactpersoon

M.C.A. Bakx
T (078) 770 3912
E mca.bakx@dordrecht.nl

Datum 11 oktober 2022

Ons kenmerk 2022-0162335

Betreft Bestuurlijke reactie op rekenkameronderzoek 'Een duurzaam huis voor iedereen?'

Geachte heer Oostlander,

Hartelijk dank voor uw rapport inzake het Rekenkameronderzoek naar de verduurzaming van woningen. Wij hebben kennisgenomen van de bevindingen, conclusies en benoemde uitdagingen (aanbevelingen). Hierbij onze reactie op uw onderzoeksrapport.

Uw rapport sluit aan op onze ambitie om in 2040 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Expliciet onderdeel van de route naar klimaatneutraal is ook duurzaam wonen in de meest brede zin. In relatie met dit rapport focussen we hier op energieneutraal wonen. Wij zetten in op het versneld 'uitfaseren' van lage (EFG) label woningen en het stimuleren van maatregelen die bijdragen aan energiezuinig en uiteindelijk energieneutraal wonen. Dat doen we met algemene en doelgroep gerichte inzet en instrumenten, allen gericht op het reduceren van het energiegebruik en het stimuleren van het opwekken van hernieuwbare energie in woningen, buurten en wijken. Vanuit de opgave Klimaatneutraal 2040 wordt expliciet een opgave voor het woonbeleid meegegeven waardoor in gezamenlijkheid aan het verduurzamen van bestaande woningen en het realiseren van (bijna) energieneutrale woningen gewerkt wordt.

We vinden het jammer dat het rapport hierbij slechts een beperkt aantal handreikingen meegeeft om onze ambitie en inzet nog beter te kunnen richten en/of uitvoeren. Wij gaan in ieder geval hard aan de slag zodat in 2040 iedere Dordtenaar duurzaam en klimaatneutraal kan wonen en leven.

In het rapport benoemt u een viertal uitdagingen, zoals aangegeven hebben we daar kennis van genomen en ook hier geven we graag een reactie op.

Uitdaging 1 en 2: Het versterken van de beleidscyclus en de rol van de raad daarbij

We moeten investeren om samen te leren en te ontdekken. De ambitie Klimaatneutraal in 2040 en daarbinnen de energietransitie kent een lange horizon. Het vereist aanpassingsvermogen en realisme als de omstandigheden wijzigen. Zo werkt het Rijk momenteel wetsvoorstellen uit waarbij gemeenten meer instrumenten krijgen om de energietransitie te versnellen. Dat was één van de randvoorwaarden voor het tekenen van het Klimaatakkoord door de VNG. Maar het Rijk trekt ook zaken naar zich toe, zie uitdaging 4. Dat maakt dat een meer adaptieve benadering van beleid meer op zijn plaats is. We hebben hierbij zeker aandacht voor de positie en rol van de raad.



Datum 11 oktober 2022
Ons kenmerk 2022-0162335

Uitdaging 3: Belangrijk dat de raad stuurt op informatievoorziening en kan bijsturen via kaderstelling

Op diverse momenten is de raad betrokken geweest bij het vaststellen van de kaders, zoals de Regionale Energiestrategie 1.0 en de Transitievisie Warmte 2021. Deze kaders blijven staan, maar met het vaststellen van het nieuwe politieke akkoord wordt de uitvoering versneld. We werken nu aan een startnotitie, waarin een duidelijke opdracht is geformuleerd voor het bepalen van de route met focus op deelresultaten in 2026, 2030 en 2040. Natuurlijk betrekken we daar ook de raad bij.

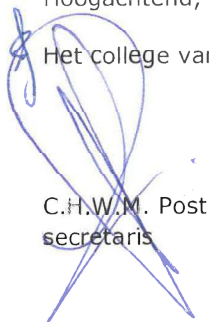
Uitdaging 4: Meer aandacht voor beleidsmatig verbinden van wonen en verduurzaming binnen de gemeente

Deze uitdaging hebben we inmiddels opgepakt. Met een kleine kanttekening daarbij. In juni van dit jaar zijn er landelijke prestatieafspraken gemaakt tussen het Rijk, de VNG, de Woonbond en Aedes. Het Rijk neemt hierbij weer de regie over volkshuisvesting in handen. Een belangrijk onderdeel van deze afspraken is isoleren en het 'uitfaseren' van de slechtste labels. De rol van de gemeente is daarmee veranderd. Het beleid ligt vast, afspraken tussen gemeente en woningcorporaties gaan meer over de planning en de uitvoering. Hiervoor zijn een tweetal documenten inmiddels onder constructie: een plan van aanpak Energiearmoede 2022-2026 en een Routekaart Energiebesparing Gebouwde Omgeving 2022-2030.

Wij danken u voor het onderzoek.

Hoogachtend,

Het college van Burgemeester en Wethouders



C.H.W.M. Post
secretaris



A.W. Kolff
burgemeester

1. Onderzoeksverantwoording

1.1 Aanleiding

Een fijne woning is een van de belangrijkste uitgangspunten voor een prettig leven. Naast de beschikbaarheid en de betaalbaarheid, gaat dit ook over de kwaliteit van woningen. Aan de hand van deze drie centrale thema's voert de Rekenkamercommissie Dordrecht een meerjarenonderzoek uit naar het woonbeleid van de gemeente Dordrecht. Het eerste deel met als thema de beschikbaarheid van het wonen vond plaats in 2021¹. In dit rapport staat het tweede onderzoek naar de verduurzaming van woningen centraal. Het derde en laatste deel betreft de betaalbaarheid van het wonen en staat voor 2023 op de agenda.

In het Klimaatakkoord zijn stevige verduurzamingsopgaven vastgelegd voor onder andere woningen, zoals het isoleren en aardgasvrij maken van woningen. Om de gestelde klimaatdoelen te behalen wordt van diverse partijen gevraagd inzet te leveren en waar nodig samen te werken. De gemeente is één van deze partijen. Naast het beperken van de gevolgen voor het klimaat en het stoppen met de aardgaswinning in Groningen, is de verduurzaming van woningen ook rechtstreeks van invloed op het dagelijks leven van de inwoners van Dordrecht door een minder hoge energierekening en een comfortabeler woning.

In dit rapport treft u de bevindingen van het onderzoek naar de verduurzaming van woningen in Dordrecht. Ingegaan wordt op de Dordtse ambities en beleidsdoelen, het beleid en de uitvoering daarvan, hoe het gesteld is met de verduurzaming van woningen in Dordrecht en hoe de gemeente daarop acteert samen met haar belanghouders.

1.2 Doelstelling, afbakening en vraagstelling

De Rekenkamercommissie Dordrecht wil inzichtelijk hebben hoe het is gesteld met de verduurzamingsopgave van woningen in de gemeente. Omdat diverse partijen tegelijkertijd werken aan dezelfde klimaatdoelstellingen, is het lastig de effectiviteit van het gemeentelijk beleid op de verduurzaming van woningen aan te tonen. De focus in dit onderzoek ligt dan niet zozeer op de behaalde resultaten (outcome van het beleid), maar vooral op de lokale (uitvoerings)praktijk.

Dit onderzoek richt zich op het de coalitieperiode 2018-2022. Onder de verduurzaming van woningen kan veel worden verstaan. In dit onderzoek richten we ons niet zozeer op de levensloopbestendigheid van de woningen, maar op de verduurzaming van woningen waar het gaat om energetische en klimaatadaptieve aanpassingen. We richten ons daarbij zowel op bestaande woningen als op nieuwbouw en zowel op de koop- als de huursector.

In het onderzoek komen vier thema's aan bod, met elk verschillende deelvragen:

Bestaand beleid en afspraken

1. Hoe verhouden de gemeentelijke beleidsdoelen en ambities ten aanzien van verduurzaming van woningen zich tot de nationale langetermijndoelen?
2. Welke regionale afspraken zijn gemaakt ten aanzien van het verduurzamen van woningen?
3. Welke prestatieafspraken heeft de gemeente gemaakt met de woningcorporaties ten aanzien van de verduurzaming van woningen?

¹ <https://raad.dordrecht.nl/Documenten/Een-huis-voor-iedereen-Deel-1-Beschikbaarheid-woningen.pdf>

4. Met welke partijen (naast de corporaties) wordt samengewerkt rondom de verduurzamingsopgave en welke afspraken liggen daaraan ten grondslag?

Uitvoering en voortgang

5. Welke instrumenten en maatregelen worden ingezet om de geformuleerde doelstellingen te bereiken en op welke doelgroep en type woningen richten deze zich?
6. Zijn deze instrumenten en maatregelen voor alle woningeigenaren even bereikbaar?
7. Hoe verloopt de monitoring en evaluatie van de te behalen doelstellingen?
8. Zijn de doelen gerealiseerd, bijgesteld en/of ligt de gemeente op koers, voor zover blijkt uit gemeentelijke stukken?

Rol van de raad

9. Op welke wijze is de raad geïnformeerd over het opstellen, de uitvoering en de voortgang van het verduurzamingsbeleid?
10. Heeft de gemeenteraad zijn kaderstellende en controlerende rol kunnen vervullen waar het gaat om de verduurzamingsopgave?

Richting de toekomst

11. Hoe krijgen de verduurzamingsdoelstellingen een plek in het nieuwe coalitieakkoord?
12. Welke lessen kunnen meegegeven worden aan de "nieuwe" raad?

1.3 Onderzoeksmethode

Voor het onderzoek zijn de volgende onderzoeksmethoden gebruikt:

- Een **documentstudie** waarbij relevante beleidsdocumenten (nationaal, regionaal en lokaal), raadsvoorstellen en – verslagen zijn bestudeerd. Ook zijn monitoringsdata geanalyseerd om afspraken te doen over de voortgang van de verduurzamingsopgaven.
- **Interviews** met betrokkenen om hetgeen dat is opgehaald uit de documentstudie te verdiepen. Er zijn zeven (groeps-)interviews gehouden. Als leidraad voor de gesprekken is gebruik gemaakt van een gespreksthemalijst. Een overzicht van de geïnterviewden is te vinden in bijlage B van dit rapport.
- Een **vragenlijst** onder 32 bewoners (bezoekers van de Stadswinkel Dordrecht) van de gemeente Dordrecht over hun ervaring met het verduurzamen van hun woning en de mogelijkheden vanuit de gemeente om daar hulp bij te krijgen.

De onderzoekswerkzaamheden zijn uitgevoerd in de periode maart 2022 tot juni 2022. In bijlage A van dit rapport is het gehanteerde normenkader opgenomen.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee delen: de Bestuurlijke nota en de Nota van bevindingen.

De Bestuurlijke nota is als volgt opgebouwd:

- **Hoofdstuk één** bevat de onderzoeksverantwoording. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de aanleiding van het onderzoek, de doelstelling, afbakening en vraagstelling van het onderzoek en de onderzoeksmethode.
- **Hoofdstuk twee** gaat in op de conclusies van het onderzoek. In dit hoofdstuk worden de onderzoeksvragen beantwoord.
- In **hoofdstuk drie** worden aanbevelingen gedaan voor zowel het collega als de raad van der gemeente Dordrecht.

De Nota van bevindingen is als volgt opgebouwd:

- **Hoofdstuk vier** gaat in op de context van het beleid ten aanzien van de verduurzaming van woningen in Dordrecht, om zo de verschillende beleids- en uitvoeringsstukken goed te kunnen duiden.
- **Hoofdstuk vijf** zet de belangrijkste beleidsdocumenten op het gebied van het verduurzamen van woningen op een rij. Hierbij komen regionale en lokale beleid aan bod. De gemeentelijke ambities en doelen worden beschreven en ook in hoeverre deze aansluiten bij de landelijke en regionale kaders. Tot slot wordt de rol van de raad bij de beleidsvorming beschreven.
- In **hoofdstuk zes** staat de uitvoering van het beleid centraal. Ingezette instrumenten komen aan bod evenals de ervaring van bewoners met deze instrumenten. Ook gaat het hoofdstuk in op de monitoring en evaluatie van de ambities en doelen. Het hoofdstuk eindigt met de rol van de raad hierbij.
- Tot slot wordt in **hoofdstuk zeven** een blik geworpen op de toekomst. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste toekomstige opgaven voor de gemeente beschreven.

2. Conclusies

Onderstaande paragrafen presenteren de conclusies op basis van de Nota van bevindingen (Deel II van dit onderzoek).

2.1 Conclusie: bestaand beleid en afspraken

De gemeentelijke beleidsdoelen en ambities ten aanzien van verduurzaming van woningen sluiten aan bij de nationale en regionale lange termijn doelen.

Zowel voor het woonbeleid als het duurzaamheidsbeleid geldt dat de gemeente Dordrecht sterk leunt op de regionale kaders. De zeven gemeenten in de regio Drechtsteden werken al geruime tijd intensief samen aan het opstellen van en de uitvoering van ambities en doelen ten aanzien van de verduurzamingsopgave. De landelijke lange termijn kaders worden daarbij vertaald naar regionale doelstellingen.

De vertaling naar lokale korte termijn en middellange termijn doelstellingen later echter te wensen over.

Voor de woonvisie, de prestatieafspraken en de transitievisie Warmte geldt dat de gemeentelijke beleids-

en uitvoeringsdocumenten uitwerkingen zijn van de regionale stukken. De samenhang tussen de regionale en gemeentelijke kaders op deze manier geborgd, tegenstrijdigheden worden voorkomen. Waar het gaat om de verduurzamingsopgave is echter zeer beperkt sprake van een lokale uitwerking van de regionale doelen. In een ideaaltypische beleidscyclus worden landelijke en regionale kaders meegenomen bij de vorming van het gemeentelijke beleid. Meenemen betekent enerzijds dat het gemeentelijke beleid, de ambities en doelstellingen, niet in tegenstrijd zijn met landelijke en regionale kaders. Anderzijds betekent het ook dat landelijke en regionale doelstelling een lokale vertaling krijgen in het gemeentelijke beleid. Dit zien we onvoldoende terug in het gemeentelijk beleid. De lange termijn einddoelen (bijvoorbeeld een energieneutrale woningvoorraad in 2035) worden onvoldoende vertaald in SMART geformuleerde tussendoelen en bijbehorende uitvoeringsplannen.

De doelen uit het facetbeleid (opgave duurzame stad) komen niet tot nauwelijks terug in het sectorbeleid (cluster Stad).

Wanneer het gaat om de verduurzaming van woningen is de gemeentelijke uitdaging om de facetlijn en de sectorlijn (ofwel opgavelijn en clusterlijn) met elkaar te verbinden. De doelen die opgenomen zijn in het opgaveplan duurzame stad zien we echter niet terug komen in het woonbeleid. Het beleid rondom het verduurzamen van de woningen is primair belegd bij de Opgave Duurzame Stad. Doelstellingen die uit deze opgavelijn voortvloeien kunnen kaderstellend worden meegenomen in het woonbeleid. Dit zien we niet terug in het woonbeleid.

2.2 Conclusie: uitvoering en voortgang

Eigenaar bewoners weten nog niet altijd de juiste weg te vinden naar de subsidieregelingen van de gemeente Dordrecht.

De gemeente heeft in de afgelopen jaren een tweetal subsidieregelingen uitgezet voor woningeigenaren voor het uitvoeren van energiebesparende maatregelen. Uit een kleine steekproef onder de bewoners blijkt echter dat 6 op de 10 bewoners niet een duidelijk beeld heeft van de financieringsmogelijkheden die de gemeente biedt voor het doorvoeren van energiebesparende maatregelen.

De corporaties geven aan dat de gemeente een stevigere rol mag pakken waar het de verduurzaming van de particuliere voorraad betreft.

Een duidelijkere visie en een voldoende concreet uitgewerkte Transitievisie warmte zou de eigenaar-bewoner meer houvast kunnen bieden en daarmee meer slagkracht.

In de huidige prestatieafspraken is het thema verduurzaming van woningen onderbelicht.

Om als samenwerkingspartners op te kunnen treden en samen te werken aan de verduurzamingsopgaven in de stad zijn duidelijke afspraken noodzakelijk.

Om het verduurzamingsbeleid rondom wonen en de uitvoering daarvan goed te kunnen monitoren ontbreken er SMART opgestelde lokale doelen op de korte en middellange termijn.

Vanuit het Opgaveplan Duurzame stad liggen een drietal SMART opgestelde doelen voor 2022. Deze zijn gemonitord en middels raadsinformatiebrieven onder de aandacht van de raad gebracht.

2.3 Conclusie: rol van de raad

De kaderstellende rol van de raad verdient meer aandacht. Uit het onderzoek is gebleken dat de raad haar kaderstellende rol slechts beperkt vervuld.

De raad heeft verschillende instrumentarium om kaders te stellen: beleidsmatige kaders in de vorm van visies en nota's en financiële kaders via de begroting en verordeningen. De raad wordt in meerdere interviews als reactief en weinig agenderend beschreven als het gaat om het thema verduurzaming van woningen in Dordrecht. Vragen worden met name gesteld aan de hand van "populaire" of "op dat moment actuele" onderwerpen, zoals de vijfde windmolen of de oplopende energieprijzen.

Om als raad het presteren op de vijf prestatielijnen uit de Opgave Duurzame Stad te kunnen controleren is het van belang dat voldoende concrete (SMART) doelstellingen op de korte termijn zijn opgesteld, dat deze gemonitord worden en dat de resultaten gedeeld worden met de raad.

Op al deze vlakken is verbetering mogelijk, te beginnen bij het opstellen van meetbare doelen op de korte en middellange termijn. Daarnaast lijkt de raad niet altijd de benodigde gegevens te ontvangen en/of te vragen om de controlerende rol goed uit te kunnen voeren. Het niet geïnformeerd worden over de monitoring en de evaluatie van de prestatieafspraken is hier een voorbeeld van. Wel wordt de raad middels raadsinformatiebrieven op de hoogte gehouden over de voortgang binnen de Opgave Duurzame Stad.

Daartegenover staat dat de raad niet concreet aangeeft hoe (wie, wat, waar, wanneer) zij geïnformeerd willen worden.

3. Aanbevelingen

Gezien de aangekondigde versnelling van de verduurzaming van de stad zal de gemeente Dordrecht de komende jaren alle zeilen bij moeten zetten. Voor de toekomst zien we een **aantal uitdagingen** om de vernieuwde ambitie van de gemeente in de praktijk te realiseren.

Het versterken van de beleidscyclus...

Om de doelstellingen op het verduurzamen van woningen te halen is een sterke beleidscyclus noodzakelijk. Te beginnen bij het vertalen van het regionale beleid in gemeentelijk beleid, met meetbare doelstellingen op de korte, middellange en lange termijn (zie figuur 3-1). Alleen met deze doelen in de hand kan er effectief worden samengewerkt, afspraken worden gemaakt, worden gemonitord en bijgestuurd worden.

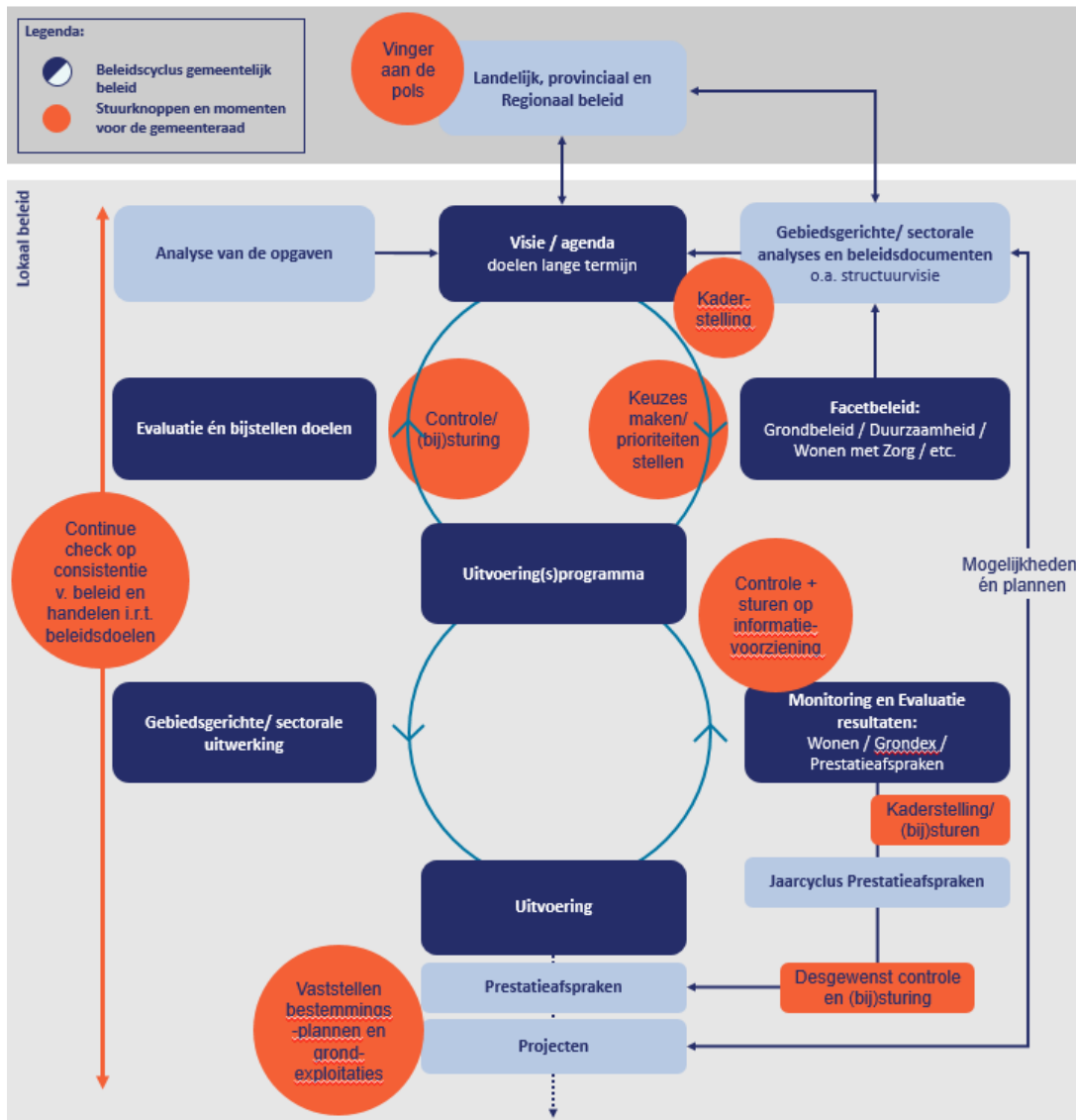
...en de rol van de raad daarin.

De raad is hierbij kaderstellend. Om de kaderstellende rol van de raad te versterken kan het behulpzaam zijn de raad vaker keuzes voor te leggen of te vragen om prioriteiten aan te geven in plaats van een uitgewerkt beleidsvoorstel voor te leggen, bijvoorbeeld bij de behandeling van een startnotitie.

Daarnaast is het belangrijk dat de raad stuurt op de informatievoorziening om zo haar controlerende rol te kunnen vervullen, waarna de raad weer kan bijsturen middels kaderstelling.

Het niet op de hoogte zijn en/of gesteld worden van hoe de uitvoering van het opgestelde beleid, uitvoeringsprogramma's en gemaakte afspraken, verloopt maakt het onmogelijk een controlerende rol te vervullen en tijdig bij te sturen indien nodig.

figuur 3.1 Model cyclus gemeentelijk beleid (Bron:RIGO)



Figuur 3-1 laat zien hoe de verschillende onderdelen van het beleid op elkaar ingrijpen en op welke momenten de gemeenteraad in ieder geval mogelijkheden heeft om zijn invloed te laten gelden. Hierbij is uitgegaan van de bekende plan-do-check-act-cyclus (PDCA), of meer precies twee cycli. Beleidsvorming en uitvoering krijgt vorm op strategisch-, tactisch- en operationeel niveau. Waarbij zowel een PDCA-cyclus wordt doorlopen in de doorvertaling van strategisch- naar tactisch-niveau en tussen het tactische- en operationele-niveau. Hiermee ontstaat een "8-baan".

Meer aandacht voor het beleidsmatig verbinden van wonen (Cluster) en verduurzaming (Op-gave Duurzame Stad) binnen de gemeente.

In de afgelopen jaren is verduurzaming zeer beperkt een thema geweest in het opgestelde en uitgevoerde woonbeleid. Zowel in het opstellen van beleid, als in het maken van prestatieafspraken verdient verduurzaming van de woningen een prominentere rol; aan tafel bij het maken van afspraken en op papier bij het opstellen van beleid.

DEEL II:

Onderzoeksbevindingen

(Nota van Bevindingen)

4. Context verduurzaming woningen

In dit hoofdstuk wordt kort geschetst waar het onderwerp verduurzaming van de woningen is ondergebracht binnen de gemeente Dordrecht. Vervolgens wordt ingegaan op het Klimaatakkoord, het landelijke kader ten aanzien van duurzaamheidsbeleid. De in dit hoofdstuk beschreven context helpt om de verschillende beleids- en uitvoeringsstukken goed te kunnen duiden.

4.1 Verduurzaming van woningen in de gemeente Dordrecht

Dit rekenkameronderzoek naar de verduurzaming van woningen in de gemeente Dordrecht bevindt zich op het snijvlak van het beleid ten aanzien van wonen en duurzaamheid. Duurzaamheidsbeleid kan beschouwd worden als facetbeleid: het is een onderdeel van diverse beleidssectoren en -processen. Te denken valt aan beleid ten aanzien van wonen, werken, welzijn en recreatie, maar ook aan de bedrijfsvoering en huisvesting van de gemeentelijke organisatie. Het woonbeleid daarentegen is ingericht als sectorbeleid.

Verduurzaming woningen zowel facet- als sectorbeleid

Deze tweedeling zien we ook terug binnen de gemeentelijke organisatie van de gemeente Dordrecht. In Dordrecht wordt enerzijds in teams gewerkt aan (wisselende, integrale) **opgaven**² en anderzijds in **clusters** aan de reguliere taken. De verduurzaming van woningen is grotendeels belegd bij het team van de **opgave** Duurzame Stad. Andere duurzaamheidsaspecten, zoals klimaatadaptatie, komen vooral terug in andere opgaven. Het woonbeleid valt op haar beurt onder de afdeling wonen, behorende bij het cluster Stad.

Wanneer het gaat om de verduurzaming van woningen is de gemeentelijke uitdaging dan ook om de facetlijn en de sectorlijn (ofwel opgavelijn en clusterlijn) met elkaar te verbinden en om mogelijke strijdige belangen op evenwichtige wijze in het beleid en de uitvoering te verwerken.

Landelijke kaders: het Klimaatakkoord

Op 28 juni 2019 presenteerde het kabinet het Klimaatakkoord³. In het Klimaatakkoord hebben bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden concrete afspraken gemaakt over de maatregelen waarmee de CO₂-uitstoot in Nederland gehalveerd moet worden.

In het Klimaatakkoord is de belangrijkste motivering om te werken aan verduurzaming het beperken van de klimaatverandering. Daarnaast worden ook het zo snel mogelijk kunnen stoppen met de aardgaswinning in Groningen, een minder hoge energierekening en een comfortabeler woning als motivering voor de afspraken in het akkoord genoemd.

In het Klimaatakkoord zijn ook de nationale kaders voor het beleid ten aanzien van het verduurzamen van woningen te vinden. Het akkoord is per sector verder uitgewerkt. Een van deze sectoren is de gebouwde omgeving, waar ook het verduurzamen van de woningen in Nederland onder valt.

2 Begin 2018 zijn dat de opgaven: Duurzame stad, Werkende stad, Bereikbare stad, Slimme stad, Waterstad, Gezonde en zorgzame stad, Bouwende stad, Levendige binnenstad, Veilige stad.

3 <https://www.klimaatakkoord.nl/>

Hoofddoelstelling in het klimaatakkoord met betrekking tot de gebouwde omgeving

De afspraak in het Klimaatakkoord is dat in 2050 alle 7 miljoen woningen en 1 miljoen gebouwen verduurzaamd zijn: goed geïsoleerd, met duurzame warmte verwarmd, gebruikmakend van schone elektriciteit of zelf energie opwekkend. Als eerste stap worden tot 2030 de eerste 1,5 miljoen bestaande woningen verduurzaamd.

Procesafspraken in het klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord worden een aantal processtappen gepresenteerd die structuur aanbrengen in de samenwerking tussen de verschillende overheden en hun maatschappelijke partners. In het kort komt dit neer op (zie figuur 4.1 voor schematische weergave):

- Op regionaal niveau worden voor 1 maart 2021 **Regionale Energie Strategieën (RES)** opgesteld in samenwerking met gemeenten, provincie en waterschap(en). In de RES wordt uitgewerkt hoe de regio's invulling geven aan de nationale afspraken uit het Klimaatakkoord.
- Op gemeentelijk niveau wordt voor 2022 een **Transitievisie Warmte** vastgesteld. In de transitievisie legt de gemeente vast welke wijken als eerste van het gas af gaan en welke alternatieven er mogelijk zijn.
- De RES en de transitievisie moeten in samenhang worden ontwikkeld.
- De gemeenten stellen voor 2022 op **wijk-/buurniveau uitvoeringsplannen** op, waarin na een participatieproces een besluit genomen wordt over het alternatieve warmtesysteem in een wijk.
- De corporaties verduurzamen met behulp van de zogenoemde '**startmotor**' tot en met 2022 100.000 corporatiewoningen. Door bundeling van de vraag, innovatie, schaalvergroting en standaardisering moeten de kosten voor het verduurzamen van huurwoningen flink dalen.
- De Rijksoverheid faciliteert met een aantrekkelijke **financieringsmogelijkheden** voor alle doelgroepen, zoals een warmtefonds, leningen voor energiebesparing en subsidies.

figuur 4.1 Schematische weergave procesafspraken Klimaatakkoord 2019

Schematische weergave procesafspraken Klimaatakkoord 2019		
Nationaal	Klimaatakkoord 2019	Nationale kaders/afspraken: - CO2 reductie, kosten efficiency - Ruimtelijke kaders
Regionaal	Regionale energie strategie, update elke 2 jaar (2021)	Regionale kaders: - Potentie warmte - Verdeling warmte over regio's - Ruimtelijke impact
Gemeentelijk	Transitievisie warmte (2021), update elke 5 jaar	- Warmte opties per wijk - Volgorde en timing van wijken - Resultaat is "vlekkenkaart"
	Uitvoeringsplannen wijk/buurniveau	- Definitieve keuze - Op basis van participatie bewoners - Resultaat is "detail kaart"

4.2 Wie loopt voorop?

Het klimaatakkoord bevat een brede ambitie, waar enerzijds urgentie van uitgaat om de woningvoorraad te verduurzamen, anderzijds biedt het met name procesmatige kaders voor gemeenten. Er is behoorlijk wat gemeentelijke beleidsruimte om het tijdspad richting 2050 in te vullen.

Voor het verduurzamen van woningen wordt in het Klimaatakkoord gekozen voor een aanpak van verleiding. Streven is dat zowel burgers als gemeenten zoveel mogelijk worden ontzorgd. Het moet alle partijen zo makkelijk mogelijk gemaakt worden om in één keer het juiste overzicht te hebben hoe je kunt verduurzamen en wat het kost en oplevert.

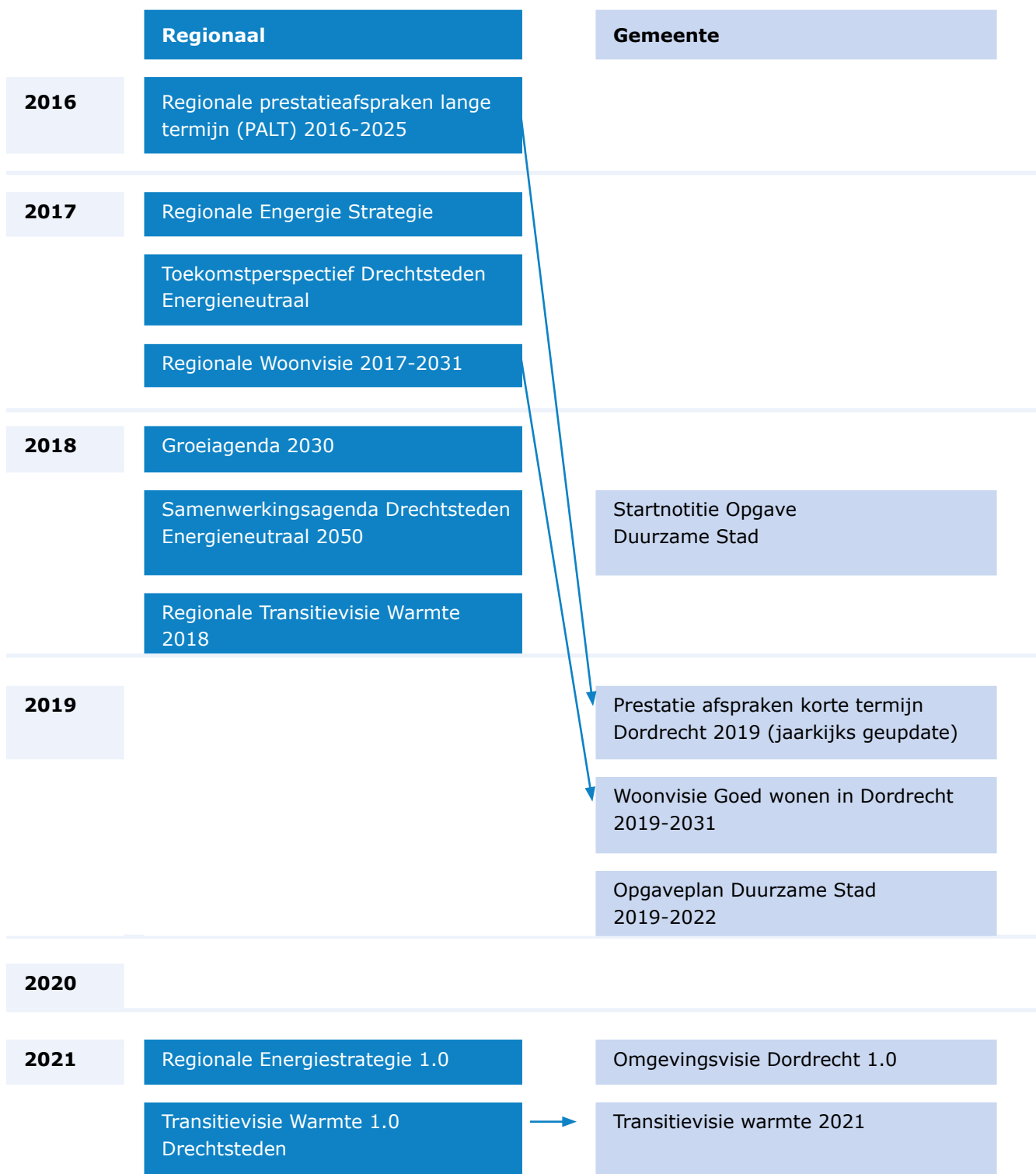
In de praktijk lijkt het hier nog wel aan te schorten. In de interviews kwam naar voren dat het voor de gemeente, maar ook voor corporaties, niet aantrekkelijk is om voorop te lopen in de energietransitie. Vooroplopen betekent immers ook dat niet altijd de kortste, goedkoopste route gelopen wordt. Oplossingen, neem de hybride warmtepomp, blijken op de langere termijn vaak een tussenoplossing, een tussenstation op weg naar een beter alternatief. Grote vraag is dan ook: wie loopt voorop?

De ogen zijn daarbij vaak gericht op de Rijksoverheid en in het verlengde daarvan op de energieregio's en de ontwikkelingen die zich daar afspelen. En ook de corporaties hebben het gevoel dat er vanuit de gemeente afwachtend naar hen gekeken wordt.

5. Regionaal en lokaal beleid

Dit hoofdstuk zet de belangrijkste beleids- en uitvoeringsdocumenten op het gebied van het verduurzamen van woningen op een rij en plaatst deze in de tijd (zie voor een overzicht figuur 5.1). Het beschrijft de in deze documenten benoemde ambities en doelen en in hoeverre deze aansluiten bij de landelijke kaders. Ten slotte gaan we in op de rol van de raad bij de beleidsvorming.

figuur 5.1 Schematische weergave van de belangrijkste beleids- en uitvoeringsdocumenten op het gebied van het verduurzamen van woningen



5.1 Regio Drechtsteden

De zeven gemeenten in de regio Drechtsteden werken al geruime tijd intensief samen aan de uitvoering van diverse ambities en doelen. In het verleden als WGR-regio (Wet Gemeenschappelijke Regeling) met een Drechttraad, momenteel als meervoudig lokaal samenwerkingsverband. Zowel ten aanzien van de verduurzaming als ten aanzien van het wonen zijn op het niveau van de Drechtsteden ambities en doelstellingen vastgesteld. In onderstaande paragrafen gaan we daar kort op in.

5.1.1 Groeiagenda 2030 (vastgesteld door de Drechttraad in 2016) en Uitvoeringsprogramma

In 2018 is de Groeiagenda vastgesteld in de Drechttraad als gezamenlijk ambitiesdocument met als doel om de sociaaleconomische balans in de regio Drechtsteden te herstellen. Recenter hebben ook alle lokale raden bekrachtigd dat dit koersdocument basis is en blijft voor de bovenlokale inzet. De groeiagenda 2030 wordt sinds 2021 jaarlijks uitgewerkt in een Uitvoeringsprogramma.

De groeiagenda 2030 behelst vier ambities, die in het kort neerkomen op (1) het toevoegen van 25.000 woningen, (2) het toevoegen van 30.000 banen, (3) goede bereikbaarheid via weg, spoor en water en (4) energieneutraal in 2050. Het thema verduurzaming van woningen komt op een aantal plekken terug in de uitvoeringsagenda. De documenten geven echter weinig concrete kaders voor het opstellen van gemeentelijk beleid. In de opgavelijn Bouwen en Wonen staat: alle nieuwbouw is minimaal energieneutraal en bij nieuwbouw wordt ingezet op deelvervoer en/of elektrische mobiliteit. In de opgavelijn Energietransitie en Duurzaamheid is de ambitie opgenomen om de regio één van de regionale koplopers in Nederland te laten zijn op het gebied van de energietransitie. En dat de gemeenten zich samen inzetten voor een Energieneutraal Drechtsteden in 2050. Voor de opgaven wordt daarbij verwezen naar de Regionale Energiestrategie (RES).

5.1.2 Regionale Woonvisie 'Goed wonen in de Drechtsteden 2017-2031'

In de Regionale Woonvisie is de volgende ambitie opgenomen (p.7): We willen ons positioneren als 'de Drechtsteden voor Rotterdam' en een kwalitatief hoog woningaanbod realiseren voor een doelgroep die in een duurder segment, goed bereikbaar, met meer ruimte en met moderne stedelijke voorzieningen in of direct bij Dordrecht, een traditioneel Hollandse stad, wil wonen.

Als het gaat om het thema verduurzaming staat in de woonvisie de volgende doelstelling (p. 12): *In 2035 is de gebouwde omgeving in de Drechtsteden energieneutraal. De regionale energiestrategie wordt uitgewerkt in lokale doelen en uitvoeringsplannen.*

5.1.3 Regionale prestatieafspraken lange termijn (PALT) 2016 - 2025

In 2016 hebben de gemeenten, corporaties en huurdersorganisaties van de Drechtsteden met elkaar prestatieafspraken gemaakt voor de lange termijn. Deze afspraken worden vervolgens lokaal verder uitgewerkt en actueel gehouden. Een van de zes centrale uitgangspunten in deze lange termijn afspraken is: een duurzame, energiezuinige en toekomstbestendige corporatievoorraad van goede kwaliteit.

Dit is vertaald in de volgende doelstellingen:

- De corporatiewoningen worden voor 2025 naar het groenlabel gebracht (label ABC). Hoe en in welk tempo de woningvoorraad naar een groenlabel wordt gebracht, wordt door iedere corporatie in de lokale uitwerking vastgelegd;
- Indien mogelijk worden woningen aangesloten op een warmtenet;
- In het nieuwbouwprogramma streven corporaties naar het realiseren van energie neutrale ('nul op de meter') woningen.

5.2 Energieregio Drechtsteden

De gemeenten in de Drechtsteden vormen samen met de provincie en de twee waterschappen, een energieregio. De energieregio Drechtsteden onderzoekt onder meer waar en hoe het best duurzame elektriciteit op land (wind en zon) opgewekt kan worden. En welke warmtebronnen te gebruiken zijn zodat wijken en gebouwen van het aardgas af kunnen. De energieregio is verantwoordelijk voor het opstellen van een Regionale Energiestrategie (RES).

5.2.1 Regionale Energiestrategie 1.0 (RES 1.0)

Al voor 2018 was de regio Drechtsteden een van de pilotregio's van het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie. Samen werd gewerkt aan de voorloper van de Regionale Energiestrategie. In 2018 is in dit kader een 'Toekomstperspectief Drechtsteden Energieneutraal 2050' opgesteld, waarin beschreven is hoe de Drechtsteden energieneutraal kunnen worden, wat dit voor de regionale werkgelegenheid betekent en wat de toegevoegde waarde hiervan is. In 'De Energiestrategie Drechtsteden' (2018) is dit toekomstperspectief vervolgens verder uitgewerkt naar wat er moet gebeuren. De actiepunten per betrokken partij zijn uitgewerkt in de 'Samenwerkingsagenda Drechtsteden Energieneutraal (2018)'.

De Energiestrategie Drechtsteden uit 2018 is in 2021 opgevolgd en vervangen door de Regionale Energiestrategie 1.0 Drechtsteden (RES 1.0). De ambitie van de RES 1.0 is om toe te werken naar een duurzaam systeem voor het opwekken van elektriciteit en het verwarmen van de gebouwde omgeving om zo de negatieve gevolgen voor het klimaat te beperken en een leefbare aarde door te geven aan de generaties na ons.

Daarbij worden de volgende concrete doelstellingen voor de regio genoemd;

- In 2030 willen we tenminste 20% minder energie gebruiken in de gebouwde omgeving ten opzichte van 2020. Om dit doel te realiseren zien we het als onze taak om inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners handelingsperspectief te bieden en hen te stimuleren om zoveel mogelijk energie te besparen. Ook zien we hierbij een belangrijke voorbeeldfunctie voor (lokale) overheden.
- Met oog op deze gunstige uitgangspositie willen we in de Drechtsteden voor 2030 tenminste 12.000 woningequivalenten aardgasvrij maken door middel van een aansluiting op een warmtenet. Liever nog sluiten we voor 2030 tenminste 25.000 woningequivalenten op een warmtenet aan. Dit zou overeenkomen met 0,16 TWh aan duurzame energie.
- Gebaseerd op zorgvuldige overwegingen, ons participatieproces én landschappelijk en technisch onderzoek, zijn wij gekomen tot een bod van 0,37 TWh aan duurzame energieopwekking in 2030. Dit bod is realistisch én betekent dat onze regio een eerlijk deel van de landelijke opgave op zich neemt. Het bod bestaat uit hoge inzet op zon op dak, zonnepanelen in restruimten en grootschalige opwekking van zonne-energie en windenergie in vier uitwerkingsgebieden.

5.2.2 Transitievisie Warmte 1.0 Drechtsteden

Hoewel de verantwoordelijkheid voor het opstellen van een transitievisie warmte (voor 2021) bij de gemeente belegd is, heeft de energieregio Drechtsteden het voortouw genomen een regionale blauwdruk van de transitievisie warmte op te stellen. De regionale Transitievisie Warmte is door de gemeenteraden in 2018/2019 vastgesteld. In deze visie is samen met alle partners een gezamenlijk beeld bepaald voor de aanpak en fasering van de warmtetransitie in de Drechtsteden. De Transitievisie Warmte 1.0 geeft richting aan hoe de aardgasvrije gebouwde omgeving eruit gaat zien en kaders voor huidige kansen en ontwikkelingen. De visie is daarmee een basis voor een verdere gemeentelijke uitwerking van de Transitievisie Warmte.

Belangrijke gemeentelijke kaders die mee zijn gegeven in de visie zijn:

- Vooruitlopend op “het van het gas af gaan”, richten we ons al zo veel als mogelijk op goede isolatie en ventilatie. We stimuleren en ondersteunen om gebouwen ‘transitiegereed’ te maken en gebouwoppervlakten te benutten voor het opwekken van duurzame energie.
- We gaan pas van aardgas af als het alternatief voor aardgas maatschappelijk aanvaardbaar en voor iedereen toegankelijk is. Iedere gebouweigenaar, bewoner en andere eindgebruiker moet de overstap naar een duurzame warmtevoorziening kunnen maken. Woonlastenneutraliteit is daarbij uitgangspunt.
- De gebouweigenaren en bewoners worden altijd betrokken bij de keuze voor de warmtevoorziening in hun wijk, dan wel omdat zij zelf initiatief nemen (zoals de startmotor van de woningcorporaties), dan wel omdat via de wijkaanpak in een zorgvuldig proces een afweging zal worden gemaakt.

Voor de warmtetransitie is in de transitievisie de volgende voorkeursvolgorde bepaald: (1) Warmtenet, (2) All-electric en (3) Gasnet met hernieuwbaar gas.

5.3 Dordtse visie, doelen en ambities

In onderstaande paragrafen worden de gemeentelijke visie, ambities en doelstellingen ten aanzien van het verduurzaming van woningen uiteengezet. Aandacht wordt zowel besteed aan het woonbeleid (sector) als aan duurzaamheidsbeleid (facet). Als eerste worden een tweetal overkoepelende documenten besproken, het coalitieakkoord en de omgevingsvisie.

5.3.1 Coalitieakkoord 2018-2022

In het Coalitieakkoord 2018-2022 wordt slechts beperkt aandacht besteed aan duurzaamheid, het klimaat en de verduurzaming van woningen. In het hoofdstuk “Energieke woonstad” worden een aantal doelen geformuleerd die betrekking hebben op de verduurzaming van woningen. Het accent ligt daarbij op de nieuwbouw: het toevoegen van 4.000 kwalitatief hoogwaardige en duurzame woningen (energiezuinig en gasloos). Daarnaast wordt de groei van de stad aangegrepen om bomen, struiken en water toe te voegen om de leefomgeving gezond en klimaatbestendig te houden en om voor te bereiden op de noodzakelijke energietransitie. Opvallend is dat hierbij het tegengaan van klimaatverandering niet wordt genoemd. Wel wordt aangegeven dat het vanuit financieel en economisch oogpunt verstandig is de transitie naar andere vormen van warmtevoorziening versneld op te pakken: het gasnet in Dordrecht gaat richting het einde van de technische levensduur en een stad die vooroploopt in duurzame energie en toekomstvaste investeringen creëert een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor inwoners en bedrijven.

Concreter doelen die daarbij genoemd worden zijn:

- We stellen een planning op voor de realisatie van aardgasvrije wijken (woningen en bedrijven). Deze planning is in 2020 beschikbaar.
- We denken mee over financieringsconstructies voor eigenaren van koopwoningen in het lagere segment.
- We zetten onder meer in op een verdere groei van het aandeel zonne-energie en het warmtenet en realiseren komende vier jaar vanuit landschappelijke overwegingen maximaal nog een vijfde windturbine op ons grondgebied, naast de bestaande vier.

5.3.2 Omgevingsvisie Dordrecht 1.0

In 2021 heeft de Gemeenteraad van Dordrecht de Omgevingsvisie Dordrecht 1.0⁴ vastgesteld. De omgevingsvisie kan gezien worden als de kapstok voor de kaders en ambities voor de fysieke leefomgeving. In de omgevingsvisie is de volgende ambitie voor Dordrecht opgenomen: 'De centrale ambitie van Dordrecht is de verdere ontwikkeling van de gemeente naar een groene, levendige stad met een veerkrachtige bevolking en een hoger welvaartsniveau zodat het huidige voorzieningenniveau ook in de toekomst kan worden gewaarborgd. Een inclusieve en sociaaleconomisch sterke stad, waar iedere Dordtenaar van profiteert. Hiervoor wil de gemeente uitbreiden met woon- en werkgelegenheid'.

Deze ambitie is uitgewerkt in zeven doelen, waarvan er twee relevant zijn voor dit onderzoek: Dordrecht is in 2035 klimaatbestendig (bestendig tegen de effecten van klimaatverandering) en Dordrecht is in 2050 energieneutraal. Met energieneutraal wordt in de visie bedoeld dat alleen nog duurzaam opgewekte energie gebruikt wordt.

Voor de uitwerking van "Energie neutraal" zijn de regionale kaders uit de groeiagenda 2030, de energiestrategie Drechtsteden en de regionale woonvisie overgenomen. Een vertaling van de regionale doelstellingen naar gemeentelijke doelen vindt in de Omgevingsvisie echter niet plaats. Voor de uitwerking van "Klimaatbestendig" wordt verwezen naar de landelijke kaders uit het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie. De gemeente Dordrecht geeft daarbij aan koploper te willen zijn: 'Als koploper binnen het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie wil Dordrecht al in 2035 klimaatbestendig en waterrobuust zijn'. Kijken we naar de uitwerking van dit doel dan zien we dat hier de stevige regionale (beleids)basis ontbreekt en dat de beleidsmatige uitwerking van dit doel nog in de kinderschoenen staat. Er wordt met name naar een aantal ruimtelijke projecten in de gemeente verwezen.

5.3.3 Opgave Duurzame stad

Eind 2018 is de gemeente Dordrecht gestart met de opgave Duurzame Stad, na het vaststellen van de startnotitie en de daaraan gekoppelde vijf prestatielijnen. Het Opgaveteam heeft een personele capaciteit van ongeveer 5 fte. Voor de vijf prestatielijnen van de opgave Duurzame Stad is bij het vaststellen van de startnotitie een bedrag van € 1 miljoen beschikbaar gesteld voor de periode van 2019-2022. Het opgaveteam is er echter in geslaagd om dit gemeentelijk budget meer dan te verdubbelen door het binnenhalen van verschillende subsidies zoals de RRE en RREW, waarmee particuliere woningeigenaren en huurders geholpen kunnen worden bij de verduurzaming van hun woning.

In de startnotitie is opgenomen dat de rol van de gemeente Dordrecht er voornamelijk een is van communiceren, stimuleren, faciliteren, waar mogelijk anticiperen en slim mee schakelen met ontwikkelingen

4 <https://www.omgevingsvisiedordrecht.nl>

en kansen die zich voordoen. Echter op basis van de uitkomsten van bijvoorbeeld het Klimaatakkoord kunnen de rollen en ook mogelijkheden veranderen. Zodra dit het geval is zal de gemeente daar vanuit de opgave op in spelen (en op anticiperen waar mogelijk).

Het hoofddoel van de Opgave Duurzame Stad is een energieneutraal Dordrecht in 2050. De vijf prestatielijnen, (1) energiebesparing, (2) warmte verzekerd, (3) zonnige vooruitzichten, (4) stad in beweging en (5) eigen huis op orde, en de uitwerking daarvan zijn te vinden in de het Opgaveplan Duurzame stad 2019- 2022.

De voor dit onderzoek belangrijkste opgestelde beleidsdoelen zijn:

- In 2022 heeft iedere gebouweigenaar een beeld van zijn/haar route naar een aardgasvrij gebouw/woning;
- We zetten in op een verdubbeling van het huidige aantal aansluitingen op het Dordtse warmtenet tot een waarde van minimaal 9.000 woningequivalenten in 2022;
- In 2022 wekken we in Dordrecht circa 0,4 Peta joules (PJ) duurzame elektriciteit op. Dat is circa 25% van de beoogde 1,7 PJ aan duurzame elektriciteit in 2050;

Transitievisie warmte 2021

De Transitievisie Warmte omschrijft de planning naar aardgasvrije woningen en gebouwen per buurt van Dordrecht. Er is per buurt weergegeven wat het meest duurzame alternatief is en welke warmteoptie de voorkeur heeft. Gestreefd wordt naar warmteopties met de meest gunstige verhouding van kosten en baten. In de interviews kwam naar voren dat deze voorkeursopties het meest voordelig zijn, wat echter (nog) niet betekent dat er sprake is van een sluitende businesscase. Ook zijn de voorkeursopties nog niet altijd aantrekkelijk voor corporaties en/of woningeigenaren.

Het doel om in 2050 aardgasvrij te zijn wordt in de Warmtetransitie Visie 2021 van Dordrecht in de volgende stappen uitgewerkt:

- Woningeigenaren uitgebreid voorlichten over energiebesparing (isolatie en andere vormen van besparing);
- Woningeigenaren en VvE's een praktische en duidelijke route aanbieden op weg richting aardgasvrij (onafhankelijk advies);
- Op termijn per wijk met alle betrokkenen een plan maken om van het aardgas af te gaan.
- Collectieve groepsaankopen organiseren om inwoners te helpen met de uitvoering van grote en kleine maatregelen.
- Energielening voor woningeigenaren met een smalle beurs aanbieden. Het is belangrijk dat de regeling transparant en uitlegbaar is, en voor langere tijd doorloopt. Daarnaast willen bewoners graag voorlichting over welke financieringsmogelijkheden er zijn.

5.3.4 Cluster Stad, Afdeling wonen

Naast de Opgave Duurzame Stad waar gewerkt wordt aan een energieneutraal Dordrecht, werkt de afdeling Wonen (Cluster Stad) aan het woonbeleid. De belangrijkste beleidskaders ten aanzien van het wonen zijn terug te vinden in de Woonvisie. De uitwerking van een deel van deze kaders slaat neer in de prestatieafspraken tussen de gemeente, de corporaties en de huurdersverenigingen.

Woonvisie

De regionale woonvisie heeft ook een Dordste Paragraaf. Hoofddoel is ook hier een energie neutrale woningvoorraad in 2035. Dit doel is als volgt lokaal uitgewerkt⁵:

- Nieuwe woningen worden gasloos en waar mogelijk op het warmtenet aangesloten. Qua energieverbruik is het streven nieuwe woningen met gebouw- en gebiedsgebonden energie als energie-neutraal of energieleverend gebouw te realiseren. Ook wordt de Nederlandse bouw steeds meer circulair: er worden duurzame grondstoffen ingezet bij nieuwbouw waarna hergebruik mogelijk is. Daarnaast worden woningen steeds vaker flexibel ingedeeld.
- De bestaande woningvoorraad wordt verduurzaamd, onder andere door aansluiting op het warmtenet.
- De woningcorporaties en HVC hebben in 2019 een intentieovereenkomst ondertekend om te komen tot een realisatieovereenkomst die er uiteindelijk toe moet leiden dat minimaal 70 procent van de woningen met benutting van een regionaal warmtenet gasloos wordt. We onderzoeken naar de haalbaarheid van het aansluiten van een zo groot mogelijk aantal corporatiewoningen op het warmtenet van HVC tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.

Prestatieafspraken

De regionaal opgestelde langetermijn prestatieafspraken worden lokaal uitgewerkt en jaarlijks van een update voorzien.

In de lokale prestatieafspraken van 2019 zijn de volgende afspraken opgenomen ten aanzien van duurzaamheid:

- De corporaties verduurzamen de woningvoorraad door zich te richten op het bereiken van CO₂-neutraliteit in 2050 en streven naar een gasloze gebouwde omgeving in 2035.
- Partijen leveren hun bijdrage conform de afspraken gemaakt in de regionale samenwerkingsovereenkomst 'Drechtsteden energieneutraal 2050';
- Partijen onderzoeken mogelijkheden om bewoners vroegtijdig voor te lichten en mee te nemen in de duurzaamheidsopgave;
- Partijen zetten zich gezamenlijk in voor de realisatie van een warmtenet. De ervaringen die worden opgedaan in de 'pilot Crabbefhof aardgasvrij worden gedeeld en meegenomen bij de inzet.

In 2020 zijn deze afspraken aangevuld. In de aanvulling is te zien dat meer gekeken wordt naar de afstemming tussen het verduurzamen van de corporatie woningen en het particuliere woningbezit. Ook het versnipperde en gespikkelde bezit wordt in deze aanvulling voor het eerst genoemd:

- Corporaties leveren in 2020 hun planning aan als het gaat om (verwachte) aansluitingen van complexen op het warmtenet;
- Corporaties, gemeente en HVC nemen deel aan de businesscase voor het warmtenet en zetten zich in om deze rond te krijgen. De ervaringen die worden opgedaan in de wijk Crabbefhof worden hierin meegenomen;
- Corporatie is zijn gesprekspartner bij de invulling van de gemeentelijke beleidsregels over klimaat-adaptief bouwen;
- Partijen trekken gezamenlijk op in het vinden van een oplossing voor de aansluiting van versnip-

5 Woonvisie Goed wonen in de Drechtsteden 2017-2031, p. 22.

- perd en gespikkeld bezit. Corporaties betalen niet mee aan particulier bezit;
- Aan de hand van de Transitievisie Warmte gaan partijen met elkaar in gesprek hoe de energietransitie van de sociale voorraad en het particuliere woningbezit op elkaar kunnen worden afgestemd;
 - Partijen werken samen in de communicatie als het gaat om bewustwording en ander gebruik van de woning bij de energietransitie.

In 2021 zijn geen aanvullende afspraken gemaakt ten aanzien van duurzaamheid.

5.4 Aansluiting Dordts beleid bij landelijke en regionale richtlijnen

In figuur 5.2 zijn alle landelijke, regionale en gemeentelijke doelstellingen weergegeven, mits SMART opgesteld.

Zowel voor het woonbeleid als het duurzaamheidsbeleid geldt dat de gemeente Dordrecht sterk leunt op de regionale kaders. Voor de woonvisie, de prestatieafspraken en de transitievisie Warmte geldt dat de gemeentelijke beleids- en uitvoeringsdocumenten uitwerkingen zijn van de regionale stukken. Enerzijds wordt de samenhang tussen de regionale en gemeentelijke kaders op deze manier geborgd. Anderzijds is de lokale uitwerking van de regionale doelen in de meeste stukken summier en weinig concreet ingevuld.

In een ideaaltypische beleidscyclus worden landelijke en regionale kaders meegenomen bij de vorming van het gemeentelijke beleid. Meenemen betekent enerzijds dat het gemeentelijke beleid, de ambities en doelstellingen, niet in tegenstrijd zijn met landelijke en regionale kaders. Anderzijds betekent het ook dat landelijke en regionale doelstelling een lokale vertaling krijgen in het gemeentelijke beleid.

Kijkend naar het woon- en verduurzamingsbeleid in de regio Dordrecht dan zien we dat de nationale kaders en doelstellingen uit het Klimaatakkoord zijn vertaald naar het regionale niveau. De procesmatige kaders uit het Klimaatakkoord (zoals het opstellen van een RES en een Transitievisie Warmte) zijn op regionaal niveau uitgevoerd.

De regionale doelen zijn bij de gemeentelijke beleidsvorming cijfermatig vertaald naar gemeentelijk doelen, om zo een evenredige bijdrage te leveren aan het behalen van de regionale doelen. Naast deze cijfermatige vertaling, is het echter aan te bevelen de regionale doelstellingen verder te concretiseren (niet alleen wat, maar ook vooral hoe) en op te knippen in tussendoelen op de korte, middellange en lange termijn. Dit laatste komt ook de monitoring ten goede. Deze concretisering zien we slechts heel beperkt terug in het gemeentelijke beleid. Hoewel de gemeente wel duidelijk uitsprekt koploper te willen zijn in de energietransitie, wordt dit slechts beperkt vertaald in concrete (tussentijdse) doelen en bijbehorend uitvoeringsplan.

Dit laatste geldt nog sterker voor het woonbeleid, dan voor het duurzaamheidsbeleid. Vanuit het woonbeleid wordt geen heldere ambitie ten aanzien van het verduurzamen van woningen neergezet. Ook wordt niet gerapporteerd waar deze lokale uitwerking wel te vinden is of in de nabije toekomst te vinden zal zijn (bijvoorbeeld een verwijzing naar een uitwerking in het Opgaveplan Duurzame stad). Het blijft bij verwijzingen naar de Regionale Energiestrategie. Kijkend naar de tijdslijn dan zijn de enige harde 'deadlines' die in vrijwel alle stukken terugkomen: CO₂-neutraliteit in 2050 en een gasloze gebouwde omgeving in 2035. De borging van de doelstellingen uit de opgavelijn (Opgave duurzame stad) in het clusterbeleid (woonbeleid) laat daarmee te wensen over.

Het Opgaveplan Duurzame stad 2019- 2022 geeft van de gemeentelijke stukken nog het meest concreet de ambitie en de doelen voor de gemeente Dordrecht weer, als het gaat om de verduurzaming van woningen. Opvallend is hier echter wel de verschuiving in het beleid, waarbij de focus is verschoven van zoveel mogelijk gebouwen en woningen aansluiten op het warmtenet naar het isoleren en klaarmaken van woningen voor de warmtetransitie.

figuur 5.2 Schematische weergave SMART beleidsdoelstellingen ten aan van verduurzaming woningen

Niveau	Document	Doelstellingen verduurzaming woningen	<2025	2030	2035	>2040	
Landelijk	Klimaatakkoord	1,5 miljoen bestande woningen verduurzaamd		2030			
		alle woningen verduurzaamd				2050	
		opstellen Regionale Energie Strategieën (RES)	2021				
		opstellen gemeentelijke Transitievisie Warmte	2022				
		opstellen wijk-/buurniveau uitvoeringsplannen	2022				
		100.000 corporatiewoningen verduurzaamd	2023				
Regionaal	Groeiagenda 2030	Dordrecht is energieneutraal				2050	
	Regionale Woonvisie 2017-2031	gebouwde omgeving in de Drechtsteden energieneutraal			2035		
	Regionale prestatieafspraken lange termijn (PALT) 2016-2025	alle corporatiewoningen naar het groenlabel gebracht (label ABC)	2025				
		Indien mogelijk worden woningen aangesloten op een warmtenet	2025				
		In het nieuwbouwprogramma streven corporaties naar energieneutrale woningen	2025				
	Regionale Energiestrategie 1.0 2021 opgesteld	20% minder energie gebruiken in de gebouwde omgeving ten opzichte van 2020			2030		
		tenminste 12.000 woningequivalenten aardgasvrij dmv aansluiting op warmtenet			2030		
		Liever nog sluiten we voor 2030 min. 25.000 woningequivalenten op een warmtenet aan			2030		
		0,37 TWh aan duurzame energieopwekking			2030		
	Transitievisie Warmte 1.0 Drechtsteden	geen smart doelen geformuleerd					

Gemeente	Omgevingsvisie Dordrecht 1.0	Dordrecht klimaatbestendig			2035		
		Dordrecht energieneutraal				2050	
	Opgaveplan Duurzame stad 2019-2022	iedere gebouweigenaar heeft een beeld van route naar een aardgasvrij gebouw/woning	2022				
		min. 9.000 woningequivalenten op warmtenet	2022				
		0,4 PJ duurzame opwekking	2022				
	Warmtetransitie Visie 2021	Woningvoorraad aardgasvrij				2050	
	Woonvisie	energie neutrale woningvoorraad			2035		
	Prestatieafspraken	Woningvoorraad aardgasvrij				2050	
		energie neutrale woningvoorraad			2035		
		corporaties leveren planning aan met (verwachte) aansluitingen van complexen op het warmtenet	2020				

5.5 Rol van de raad

In deze paragraaf wordt de kaderstellende rol van de raad belicht. De raad heeft verschillende instrumentarium om kaders te stellen: beleidsmatige kaders in de vorm van visies en nota's en financiële kaders via de begroting en verordeningen.

Door te werken met startnotities, gevolgd door beleidsvisies heeft de Dordtse raad voldoende mogelijkheden gehad om beleidsmatige kaders te stellen. In deze vorm, formuleert het college vaak de kaders. Waarna de raad, al da niet na enige discussie, de kaders vaststelt. In de interviews horen we terug dat de startnotities en visies (omgevingsvisie, woonvisie en transitievisie warmte) zonder al te veel discussie door de raad zijn vastgesteld.

Op basis van de beschikbare informatie constateren we dat in de coalitieperiode 2018- 2022 de raad slechts enkele moties en geen enkel initiatiefvoorstel heeft ingediend ten aanzien van duurzaamheid of de verduurzaming van woningen. Wel zijn meerdere schriftelijke vragen (op grond van artikel 40 van het Reglement van orde gemeenteraad gesteld).

De raad wordt dan ook in meerdere interviews als reactief en weinig agenderend beschreven als het gaat om het thema verduurzaming van woningen in Dordrecht. Vragen worden met name gesteld aan de hand van "populaire" of "op dat moment actuele" onderwerpen, zoals de vijfde windmolen of de oplopende energieprijzen. Een heldere visie ontbreekt.

6. Uitvoering

In dit hoofdstuk staat de uitvoering van het beleid centraal. Ingezette instrumenten komen aan bod, evenals het proces van het komen tot afspraken met betrokkenen. Ook gaat het hoofdstuk in op de monitoring en evaluatie van de ambities en doelen. Het hoofdstuk eindigt met de controlerende rol van de raad.

6.1 Instrumenten

Zowel wonen als verduurzaming zijn bij uitstek thema's waarop moet worden samengewerkt met maatschappelijke partijen om doelen te bereiken. Het stellen van regels en de inzet van geld zijn van oudsher manieren voor een gemeente om de beleidsdoelen te bereiken. Meer en meer vullen gemeenten echter hun instrumentenkoffer breder in. In de laatste jaren is een ontwikkeling gaande waarin steeds meer nadruk komt te liggen op samenwerking (met derden en binnen de gemeentelijke organisatie), het maken van (prestatie)afspraken, communicatie en informatie om het gemeentelijk woonbeleid te realiseren. De instrumenten die gemeenten kunnen hanteren zijn dus grofweg onder te verdelen in een viertal categorieën: geld, regels, samenwerking en afspraken en communicatie en informatie. Hierbij aangetekend dat geld vrijwel altijd een schaars goed is.

6.1.1 Geld

Naast diverse landelijke subsidiemogelijkheden, zoals de Regeling Reductie Energiegebruik Woningen (RREW), Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) en Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH), heeft ook de gemeente Dordrecht enkele regelingen in het leven geroepen met als doel de verduurzaming van de woningvoorraad te stimuleren.

Stimuleringsregeling Energiezuinig Wonen

Dit is een lening voor woningeigenaren, zij kunnen bij de gemeente Dordrecht een lening aanvragen voor energiebesparende maatregelen aan hun huis. Het gaat dan om een bedrag tussen de €2.500 en €25.000. De regeling is te combineren met een Rijkssubsidie.

Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE)

Dit is een subsidieregeling voor eigenaren van koopwoningen die aan de slag gaan met energiebesparende maatregelen zoals isolatie of een warmtepomp. Het gaat om:

- Vijf verschillende soorten isolatiemaatregelen
- Warmtepompen
- Zonneboilers
- Aansluiting op warmtenet

6.1.2 Samenwerking met woningcorporaties

Bij het opstellen en uitvoeren van beleid zijn woningcorporaties belangrijke partners van gemeenten. Afspraken met deze partijen zijn verankerd in de prestatieafspraken. Volgens de gesproken betrokkenen van de woningcorporaties komt duurzaamheid maar minimaal terug in de huidige prestatieafspraken. Wel verwachten zij dat in de volgende ronde prestatieafspraken duurzaamheid steviger wordt aangezet.

Beide woningcorporaties ervaren de gemeente momenteel niet als “vooroploper” als het gaat om het verduurzamen van woningen. Zeker niet bij de verduurzamingsopgave van de particuliere sector. Voor de sociale sector benadrukken de corporaties dat zij vooral verduurzamen vanuit hun eigen visie.

Volgens de gesproken betrokkenen van de woningcorporaties ziet het Rijk en daarmee ook de gemeente de corporaties als startmotor van de verduurzamingsopgave. Dit beeld wordt gedeeld door de geïnterviewden van de gemeente. De geïnterviewde van Energieregio Drechtsteden geeft aan dit terecht te vinden omdat corporaties massa kunnen maken, bijvoorbeeld met het aansluiten van woningen aan het warmtenet.

De sociale sector is echter maar een klein deel (30%) van de totale woningvoorraad. Voor de verduurzamingsopgave van de particuliere sector missen de geïnterviewden urgentie vanuit de gemeente. Betrokkenen van de gemeente geven in de gespreksronde aan dat het moeilijk is om te sturen op de duurzaamheidsinvesteringen van particulieren, omdat hier niet veel instrumenten voor zijn en de te nemen maatregelen financieel lang niet altijd aantrekkelijk zijn. Dit in tegenstelling tot corporatieverhuur, waarbij corporaties meer invloed hebben, omdat zij de eigenaar van de woningen zijn.

Volgens de gesproken betrokkene van Trivire is het echter cruciaal dat de gemeente haar rol pakt in de verduurzamingsopgave van de particuliere sector, bijvoorbeeld bij het uitrollen van het warmtenet. Het warmtenet is een collectief systeem dat valt of staat bij een collectieve aanpak, waarbij niet alleen de sociale voorraad maar ook de particuliere voorraad moet worden betrokken. Nu is het vooral een corporatienetwerk, wat alleen met subsidie verder ontwikkeld kan worden. Als alternatieven concurrerend worden of er geen subsidie meer beschikbaar is, bestaat het risico dat corporaties ergens anders in investeren en ontwikkelingen in het Dordtse warmtenet stokken.

In het algemeen vinden beide corporaties dat het bij de gemeente ontbreekt aan een duidelijke visie over de te nemen stappen in duurzaamheid. Dit heeft bijvoorbeeld betrekking op de Transitievisie Warmte, waarbij nog niet voor elk gebied in de gemeente een duidelijke keuze is gemaakt. Door dit gebrek aan duidelijkheid weet een particulier niet welke duurzaamheidsinvestering hij of zij het beste kan doen, en zal, als hij of zij gaat investeren in duurzaamheid, kiezen voor laaghangend fruit. Een particulier wil een desinvestering op termijn voorkomen en hetzelfde geldt voor de corporaties, zo geeft een betrokkenen aan.

6.1.3 Communicatie en informatie

Energieloket Dordrecht

Alle informatie over het verduurzamen van woningen is gebundeld in het Regionaal energieloket. Dordrecht heeft hierbinnen een eigen lokale energieloket voor inwoners van Dordrecht. Bewoners kunnen hier informatie vinden over het energiezuiniger maken van hun woning. Naast algemene informatie zijn hier ook lokale acties weergegeven.

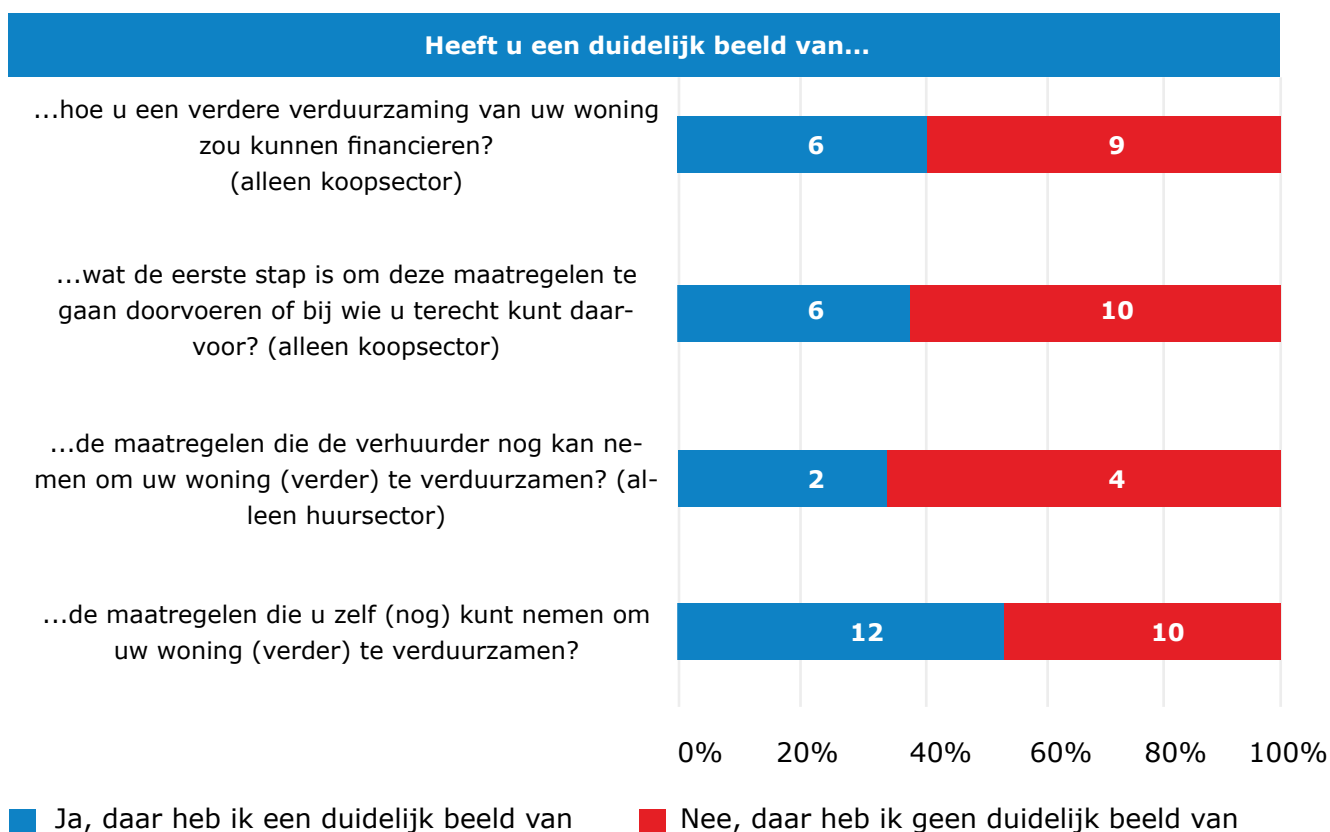
Naast het energieloket Dordrecht is veel informatie te vinden op de websites van Drechtse Stroom en Drechtse Energie. Dit zijn twee aan elkaar gelieerde stichtingen voor en door bewoners. Een platform van betrokken burgers die zich inzetten voor een groter comfort, energiebesparing en energieopwekking. Naast informatie en advies, zetten ze ook vrijwilligers in als energiecoaches die bij mensen thuis advies komen geven.

6.2 Ervaring bewoners

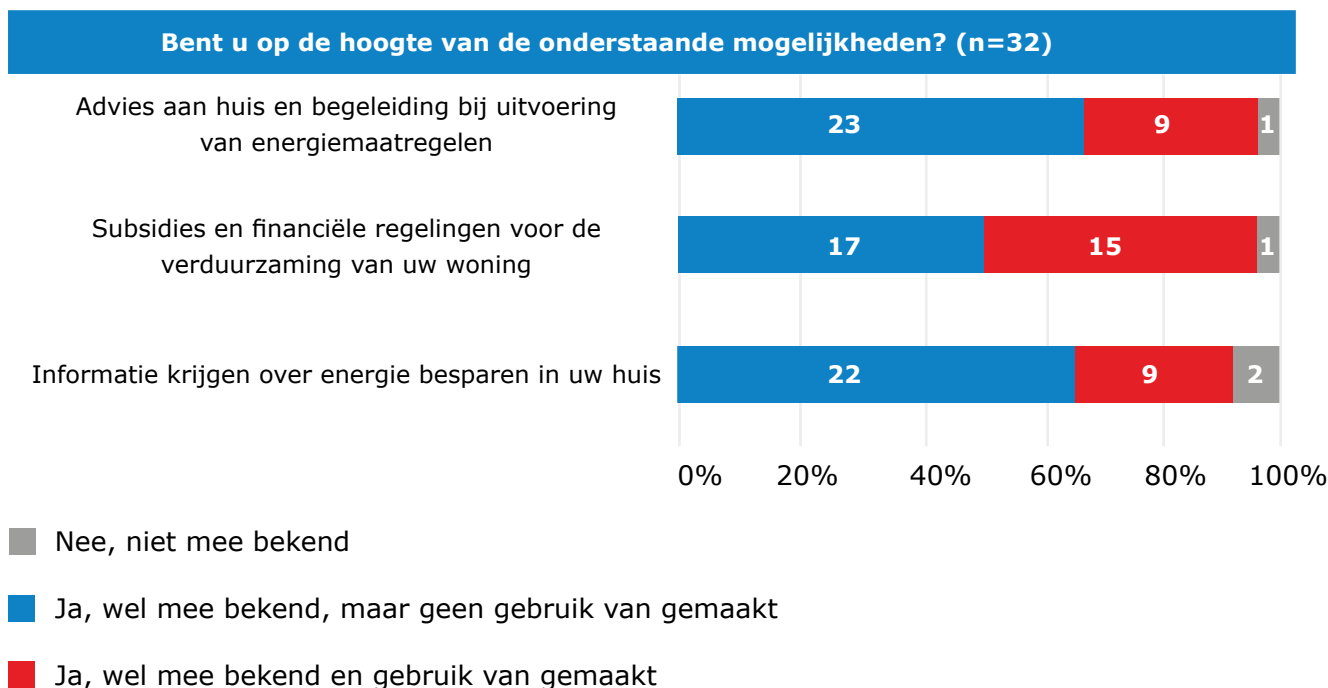
Aan de hand van een korte vragenlijst is aan 32 inwoners van de gemeente Dordrecht gevraagd in hoeverre zij op de hoogte zijn van de mogelijkheden die de gemeente biedt ten aanzien van de verduurzaming van woningen.

Van de respondenten geeft een ruime meerderheid aan te willen dat zijn woning verder verduurzaamd wordt (in geval van huur) dan wel zijn woning zelf (verder) te willen verduurzamen (in geval van koop).

Toch geeft ruim 40% van de respondenten aan niet een duidelijk beeld te hebben van de maatregelen die ze zelf nog kunnen nemen om de woning verder te verduurzamen. Dit laatste is een van de doelen voor 2022 uit het Opgaveplan Duurzame stad. Als het om het financieren van de verduurzaming gaat hebben nog meer respondenten (60%) geen duidelijk beeld van hoe dat zou kunnen.



Hoewel de gemeente voornamelijk een rol voor zichzelf ziet weggelegd in het communiceren, stimuleren, faciliteren van partijen als het gaat om de verduurzaming van woningen, zijn veel van de door ons gesproken bewoners niet op de hoogte van de mogelijkheden om hulp te krijgen, zoals het krijgen van informatie en advies, het krijgen van subsidie en de bestaande financiële regelingen voor verduurzaming.



6.3 Monitoring en evaluatie

Om te kunnen monitoren is een eerste vereiste dat er in het beleid voldoende SMART opgestelde doelstellingen staan opgenomen. In figuur 6.1 staan de gemeentelijke doelstellingen. In het Opgaveplan Duurzame stad en in de prestatieafspraken zijn doelen voor de korte termijn opgenomen.

figuur 6.1 *Overzicht gemeentelijke doelstelling op de verduurzaming van woningen*

Niveau	Document	Doelstellingen verduurzaming woningen	<2025	2030	2035	>2040
Gemeente	Omgevingsvisie Dordrecht 1.0	Dordrecht klimaatbestendig			2035	
		Dordrecht energieneutraal				2050
	Opgaveplan Duurzame stad 2019-2022	iedere gebouweigenaar heeft een beeld van route naar een aardgasvrij gebouw/woning	2022			
		min. 9.000 woningequivalenten op warmtenet	2022			
		0,4 PJ duurzame opwekking	2022			
	Warmtetransitie Visie 2021	Woningvoorraad aardgasvrij				2050
	Woonvisie	energie neutrale woningvoorraad			2035	
	Prestatieafspraken	Woningvoorraad aardgasvrij				2050
		energie neutrale woningvoorraad			2035	
		corporaties leveren planning aan met (verwachte) aansluitingen van complexen op het warmtenet	2020			

6.3.1 Monitoring op regionaal niveau

Vanuit de Energieregio Drechtsteden wordt al langere tijd gewerkt aan een dashboard om de gestelde doelen in de Regionale Energiestrategie goed te kunnen monitoren. Dit dashboard is naar verwachting in 2022 werkzaam. Momenteel wordt zowel door de medewerkers van de Opgave Duurzame Stad als door de Energieregio gebruik gemaakt van diverse landelijk beschikbare monitoringsdata.

6.3.2 Monitoring Prestatieafspraken

Voor de prestatieafspraken geldt dat de voortgang van de afspraken in het lokale bestuurlijk overleg Wonen wordt besproken dat ieder kwartaal plaatsvindt tussen de gemeente en de corporaties. Voorafgaand aan het opstellen van de nieuwe prestatieafspraken vindt op ambtelijk en bestuurlijk niveau een evaluatie plaats tussen de corporaties, huurdersraden en de gemeente. In het kader van dit onderzoek hebben wij geen documenten aangeleverd gekregen die verslag doen van deze monitoring en/of evaluatie. Voor zover uit de raadsstukken is gebleken, is de monitoring en/of evaluatie van prestatieafspraken in de afgelopen vier jaar niet met de raad gedeeld.

6.3.3 Monitoring Opgaveplan Duurzame Stad

Vanuit de Opgave Duurzame Stad worden de opgestelde doelen jaarlijks gemonitord. De raad wordt daarbij middels raadsinformatiebrieven op de hoogte gehouden over de voortgang van de vijf prestatielijnen. In de Raadsinformatiebrief uit 2021 staat het volgende opgenomen over de drie voor dit onderzoek meest relevante doelen (zie paragraaf 3.3.3):

In 2022 heeft iedere gebouweigenaar een beeld van zijn/haar route naar een aardgasvrij gebouw/woning

De afgelopen jaren heeft een accentverschuiving plaatsgevonden van aardgasvrij naar aardgasvrij-klaar. Deze accentverschuiving hebben wij bewust aangebracht omdat voorlopig voor de meeste bestaande woningen en gebouwen geldt dat deze naar verwachting pas na 2030 zullen overgaan op een (aardgasvrije) een duurzame warmtevoorziening en dan ook pas daadwerkelijk van het aardgas af gaan. De grootste prioriteit zal daarom tot en met 2030 vooral liggen op het treffen van energiebesparende maatregelen voor bestaande woningen en gebouwen. Op dit gebied is voor een groot deel van de stad nog een enorme besparing van energie en verhoging van comfort te realiseren. We zien dat inmiddels ook vanuit de Rijksoverheid deze accentverschuiving wordt gehanteerd.

We zetten in op een verdubbeling van het huidige aantal aansluitingen op het Dordtse warmtenet tot een waarde van minimaal 9.000 woningequivalenten in 2022;

We liggen nog steeds op koers om de beoogde 9.000 WEQ eind 2022 te behalen. Eind 2020 waren er 6.087 woningequivalenten (WEQ) aangesloten.

In 2022 wekken we in Dordrecht circa 0,4 Peta joules (PJ) duurzame elektriciteit op. Dat is circa 25% van de beoogde 1,7 PJ aan duurzame elektriciteit in 2050;

De opwek van duurzame energie groeit gestaag, we zitten nu op net iets meer dan 0,2 PJ, de helft van het beoogde doel voor 2022.

6.4 Rol van de raad

In het interview met de Wethouders kwam naar voren dat naast de P&C-cyclus⁶ de raad middels raadsinformatiebrieven op de hoogte wordt gehouden over de opgave Duurzame Stad. Zij gaven daarbij aan dat de raad niet heel concreet is in hoe zij geïnformeerd willen worden.

Om als raad het presteren op de vijf prestatielijnen uit de Opgave Duurzame Stad te kunnen controleren is het echter wel van belang dat voldoende concrete (SMART) doelstellingen op de korte termijn zijn opgesteld, dat deze gemonitord worden en dat de resultaten gedeeld worden met de raad. Op al deze vlakken is verbetering mogelijk, te beginnen bij het opstellen van meetbare doelen op de korte en middellange termijn.

Daarnaast lijkt de raad niet altijd de benodigde gegevens te ontvangen en/of te vragen om de controlerende rol goed uit te kunnen voeren. Het niet geïnformeerd worden over de monitoring en de evaluatie van de prestatieafspraken is hier een voorbeeld van.

7. Richting de toekomst

In dit hoofdstuk kijken we naar de toekomst. Wat zien we in het nieuwe politieke akkoord en welke uitdagingen komen daar uit voort in het licht van onze bevindingen?

7.1 Politiek akkoord 2022 - 2026 Samen bouwen aan een sterk en groen Dordrecht

Ten opzichte van het coalitieakkoord 2018-2022 is in het "nieuwe" akkoord aanzienlijk meer aandacht voor duurzaamheid in brede zin. De gevolgen van klimaatverandering, de opwarming en uitputting van de aarde, extreme droogte en wateroverlast, worden in het akkoord genoemd, maar ook de onwenselijkheid van het afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen en de hoge energielasten voor huishoudens.

Daarbij wordt de volgende ambitie uitgesproken: We hebben de ambitie om in 2040 klimaatneutraal te zijn als stad. Daarmee wordt de doelstelling uit de gemeentelijke stukken met 10 jaar naar voren gehaald.

Dat vraagt om een flinke inzet in de komende 18 jaar op het gebied van onder andere de verduurzaming van woningen. Met betrekking op de verduurzaming van woningen is in het akkoord het volgende opgenomen: We maken nog in 2022 een plan om woningen met energielabel E, F en G aan te pakken. Hierbij kiezen we een wijkgerichte aanpak met oog voor onderscheid tussen corporatiebezit en particulier woningbezit en met inzet van energiecoaches.

6 <https://dordrecht.pcportal.nl/>

7.2 Nieuwe landelijke kaders, doelstellingen en instrumentarium

Naast het nieuwe lokale politieke akkoord is op landelijk niveau de afgelopen twee maanden ook een tweetal documenten verschenen: (1) Het beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving en (2) de Nationale Prestatieafspraken. Beide documenten zetten stevig in op (een versnelde) verduurzaming van de gebouwde omgeving en bevatten nieuwe kaders, doelstellingen en (nog verder uit te werken) instrumentarium voor de verduurzaming van woningen (en de gebouwde omgeving in brede zin).

Bijlage A Normenkader

Deelvraag	Norm
A. Bestaand beleid en afspraken	
1. Hoe heeft de gemeente Dordrecht de nationale langetermijndoelen ten aanzien van verduurzaming van woningen vertaald naar gemeentelijke beleidsdoelen en ambities?	<p>Het betreft hier een beschrijvende vraag, specifiek gezien we of:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er (SMART) gemeentelijke beleidsdoelen en ambities zijn geformuleerd. • Richtlijnen uit het Klimaatakkoord (waar mogelijk en gewenst) een plek hebben gekregen in het gemeentelijke beleid • De nationale langetermijndoelen opgeknipt en vertaald zijn naar kortere termijn doelen voor Dordrecht.
2. Welke regionale afspraken zijn gemaakt ten aanzien van het verduurzamen van woningen?	<ul style="list-style-type: none"> • Een beschrijvende vraag, geen norm.
3. Welke prestatieafspraken heeft de gemeente gemaakt met de woningcorporaties ten aanzien van verduurzaming van woningen?	<p>Het betreft hier een beschrijvende vraag, specifiek gezien we of:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er (SMART) prestatieafspraken zijn geformuleerd.
4. Met welke partijen (naast de corporaties) wordt samengewerkt rondom de verduurzamingsopgave en welke afspraken liggen daaraan ten grondslag?	<p>Het betreft hier een beschrijvende vraag, specifiek gezien we of:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er (SMART) afspraken zijn geformuleerd.
B. Uitvoering en voortgang	
5. Welke instrumenten en maatregelen worden ingezet om de geformuleerde doelstellingen te bereiken en op welke doelgroep en type woningen richten deze zich?	Een beschrijvende vraag, geen norm.
6. Zijn deze instrumenten en maatregelen voor alle woningeigenaren even bereikbaar?	<ul style="list-style-type: none"> • Woningeigenaren zijn op de hoogte van het bestaan van instrumenten en maatregelen (bewonersconsultatie). • Woningeigenaren zijn ervan op de hoogte waar en hoe zij aanspraak kunnen maken op instrumenten en maatregelen (bewonersconsultatie).
7. Hoe verloopt de monitoring en evaluatie van de te behalen doelstellingen?	<ul style="list-style-type: none"> • Er vindt monitoring plaats van de uitvoering van beleidsdoelen op het gebied van verduurzaming en woningkwaliteit. • Er is inzicht in de redenen van afwijken van of het (eventueel) niet realiseren van doelstellingen. • Het beleid is adaptief: indien nodig/gewenst wordt er op het beleid bijgestuurd.
8. Zijn de doelen gerealiseerd, bijgesteld en/of ligt de gemeente op koers, voor zover blijkt uit gemeentelijke stukken?	De (bijgestelde) doelen zijn gerealiseerd c.q. de gemeente ligt op koers, naar oordeel van betrokkenen.

C. Rol van de raad	
9. Op welke wijze is de raad geïnformeerd over het opstellen, de uitvoering en de voortgang van het verduurzamingsbeleid?	<ul style="list-style-type: none"> De raad is geïnformeerd over en betrokken bij de totstandkoming van het verduurzamingsbeleid. De raad is op een zodanige manier geïnformeerd dat hij in staat is om keuzes te maken. De raad heeft zelf vooraf heldere eisen aan de informatievoorziening heeft gesteld.
10. Heeft de gemeenteraad zijn kaderstellende en controlerende rol kunnen vervullen waar het gaat om de verduurzamingsopgave?	<ul style="list-style-type: none"> De raad wordt tijdig, juist en volledig geïnformeerd. De raad heeft op juiste momenten zijn sturingsmogelijkheden en instrumenten en mogelijkheden benut, en zo invulling gegeven aan zijn kaderstellende en controlerende rol.
C. Richting de toekomst	
11. Hoe krijgen de verduurzamingsdoelstellingen een plek in het nieuwe coalitieakkoord?	Een beschrijvende vraag, geen norm.
12. Welke lessen kunnen meegegeven worden aan de "nieuwe" raad?	Een beschrijvende vraag, geen norm.

Bijlage B Lijst met geïnterviewden

Naam	Functie	Organisatie	Datum
De heer J. Leemans	Opgavemanager Duurzame Stad	Gemeente Dordrecht	4 mei 2022
Mevrouw K. van Damme	Beleidsadviseur Duurzame Stad	Gemeente Dordrecht	12 mei 2022
De heer R. van der Linden en de heer M. Stam	Wethouders Coalitieperiode 2018- 2022	Gemeente Dordrecht	12 mei 2022
Mevrouw S. Kaarsgaren en de heer B. Korteweg	Beleidsadviseurs Wonen	Gemeente Dordrecht	18 mei 2022
De heer S. Molenaar	Portefeuillemanager	Woningcorporatie Trivire	7 juni 2022
De heer J. Reedijk	Programmamanager Energietransitie Drechtsteden	Energieregio Drechtsteden	10 juni 2022
De heer M. Roders en de heer J.W. Verheij	Programmamanager Duurzaamheid en Teamleider Strategie en Beleid	Woningcorporatie Woonbron	16 juni 2022

Bijlage C Resultaten Enquête Bewonersconsultatie

